Wat aan Godsvrucht uit ons zelf opkomt, gaat, als in de jaargetijden, op en neder. Nu eens rijk zich verheffend, dan schuchterlijk zich terug trekkend. Ook die uit ons zelf opkomende Godsvrucht heeft daarom wel beteekenis en ze verrijkt het leven, maar ze is wisselend en gaat op en neder. Juist zooals de tak de ééne maal rijk omhuld is, en een ander maal verdord lijkt, zoo is 't ook met die persoonlijk uit ons opkomende Godsvrucht. We danken haar de ééne maal dagen van geestelijke weelde, maar dan schijnt 's weer of 't alles in ons verarmd, ja, bijna verstorven is.

Vandaar dat de ons reddende geloofskracht nimmer uit die persoonlijke Godsvrucht kan opkomen, maar een dieper oorzaak bezit. En die diepere oorzaak vindt de echte Godsvrucht niet in wat opkomt uit onze persoonlijke Godsvrucht, maar eenigijk in wat God de Heere in ons verborgen zielsleven werken wil. »Door u alleen gedenken wij uws naams«.

Hierbij komt 't nu alles op *den wortel* aan. Gelijk de plant in haar wortel 't middel bezit, om de verborgen krachten uit den bodem der aarde naar zich toe te trekken, en in zich op te nemen, zoo ook moet onze ziel met haar wortel in Gods almacht en genade zijn ingedrongen. Dan toch zuigt en trekt zij, of 't winter of zomer voor haar is, het leven uit God naar zich toe, en wordt daardoor gevoed en verrijkt. En eerst waar het zoo in ons verborgen zielsleven toegaat, komt uit de ziel de ware aanbidding voort, en gedenken we in heerlijke realiteit Gods heiligen Naam.

Ook de persoonlijke Godsvrucht, die zich in ons doen en laten uit, heeft daarom toch zeer zeker heilige waardij. Wat aan de takken uitkomt en bloeit, is volstrekt niet waardeloos; veeleer bloeit er ook geestelijk leven in. Alleen maar, het heeft geen standhoudend noch duurzaam bestaan in zich zelf. Het gaat op en neder. Het is en blijft afwonderlijk. Het kent oogenblikken van weelde, doch evenzoo oogenblikken van verdorring en verarming.

En dit nu juist kent 't leven *in den wortel* van ons zielsleven niet. Ge hebt zulk een wortelleven, of ge hebt 't niet. En zoo ge het hebt, is 't geen product van uw eigen vroomheid, maar is 't door God zelf in u ingezet en gegrond. Gij zelf hebt er dan ook geen macht over. Alleen door God zelf gedenken we Zijn Naam. Als God ook maar even ophield in ons te werken, zou de wortel van ons geestelijk leven op eens versterven, en niets dan geestelijk verdorring en geestelijke dood in ons gevonden worden.

Nu vergelijkt Jesaia hier dit echte leven met 't schijnleven der afgoderij. Ook onder de heidenen hield men zich met de religie zeer bezig. Rijke vormen had men onder de heidenen voor de religie uitgedacht. En toch liep 't alles op niets uit, en kon dit aan 't volk geen waarachtige Godsvrucht toebedeelen, om de allesafdoende reden, dat al deze religie onder de heidenen menschelijke verzinning en menschelijk maaksel was.

En hier nu stelt de profeet tegenover, dat hetgeen uit den mensch opkomt, nooit echte religie zijn kan. Echte religie werkt alleen God zelf in ons. Eerst als God zelf met onze ziel in aanraking komt, op onze ziel inwerkt, en ze inniger koestert en verwarmt, kan het tot waarachtige vroomheid en Godsvrucht in ons komen.

Alleen door u, zoo Gij zelf in ons werkt, gedenken wij niet een schijnbeeld, maar voelen we ons één met uw Naam, d.i. doortinteld door uw leven.

Vandaar dat 't altoos weer nederkomt op de tegenstelling tusschen den *wortel* en de *takken*.

Ook als het hard vroor in den winter, treedt toch straks, bij het naderen van de lente, het leven in de plant weer maar buiten, en kan weer rijk bloeien, omdat tijdens die vorst in de atmosfeer, in den bodem der aarde de levenswarmte toch stand hield, en in den wortel het leven zich van den avond op den morgen en van den morgen op den avond voortzette.

En zoo nu moet 't ook in ons innerlijk wezen toegaan. De kiem van ons innerlijk leven schuilt ook bij ons in den wortel, waarop we groeien en tieren, en in dien wortel zijn niet wij zelf 't, die onze Godsvrucht doen bloeien, maar is 't God almachtig die ons in stand en bij 't leven houdt, en zijn hoogeren adem door ons wezen doet trekken.

Daarom stond onze Gereformeerde belijdenis ook altijd zoo hoog, omdat ze altoos op dit leven in *den wortel* terugging.

Dat dit er nu soms toe geleid heeft, om 't leven in tak en blad en bloesem te gering te schatten, ontkennen we niet.

Eenzijdigheid is steeds de zwakheid van 's menschen geest, zoodra we in hooger afeer onze ziel opheffen.

Het is daarom niet alleen goed, maar zelfs noodzakelijk, dat we ook op den bloei van tak en bloesem meer gestadig acht geven. Ook hier moet in 't eenzijdige geen heil gezocht, maar moet veeleer alzijdigheid 't kenmerk ook van ons geloof zijn.

Alleen maar, nooit kan wat aan de *takken* uitschiet, het *wortelleven* vervangen, en daarom blijft 't Jesaiaansche woord ook voor ons zoo plechtig en veelzeggend: *Alleen door U, o God, gedenken we uws Naams.*

Dr. A. K.

Amsterdam, 16 November.

Trad anders tegen den winter meest stilstand op het oorlogsterrein in, thans is het veeleer alsof de gebeurtenissen elkaar opvolgen met de snelheid, waarmede de film in de bioscoop de bewegelijke beelden laat voortglijden op het doek. Eerst kwam het verrassende offensief van Duitschland en Oostenrijk aan de Isonzo, waardoor de vrucht van twee jaren bloedigen strijd in enkele dagen aan Cadorna ontrukt werd en aan de hoop van Italie om zich meester te maken van het zoozeer begeerde Trentino en Triëst, wel voor goed de bodem werd ingeslagen. En daarna de nieuwe omwenteling in Rusland, waardoor aan het slappe bewind van Kerenski een einde werd gemaakt en de regeermacht in handen kwam van den radicalen socialist Lenin, wiens eerste daad was aan alle oorlogvoerende volkeren den eisch te stellen, dat onmiddellijk wapenstilstand gesloten en over een vrede in democratischen zin onderhandeld zal worden.

Of deze beide zoo belangrijke feiten ons den vrede, waarnaar de volken zoo reikhalzend uitzien, naderbij zullen brengen, zal de toekomst leeren. Te hoog spanne men zijne verwachting daarop niet. Zelfs de Duitsche pers laat zich zeer voorzichtig over Lenin's vredesaanbod uit. De vraag is, of Lenin het gezag in handen zal kunnen houden en of de burgeroorlog, die reeds ontstond, niet daarmée eindigen zal, dat de revolutionaire partij, die den oorlog tot het bittere einde wil doorzetten, weer op het kussen komen zal. Bovendien hebben Engeland en Amerika middelen genoeg om het weerbarstige Rusland te dwingen, en dreigen ze reeds met een gewapenden inval in het Oosten door Japan. En wat Italie betreft, heeft de nederlaag, wel verre van de pacifistische strooming te sterken, den trots van het volk zoo diep gekrenkt, dat aan niet anders gedacht wordt dan om de schande van deze nederlaag door een bloedigen slag uit te wisschen. Het morgenrood van den vrede schijnt daarom nog niet aan de kimmen te willen doorbreken, en op de vraag tot den wachter, wat is er van den nacht? klinkt nog altoos het sombere antwoord, dat de toekomst van Europa zeer donker blijft.

Donker ook voor ons vaderland. Want de geruchten, die in de pers de ronde deden, aangaande geheime afspraken om wanneer de overwinning behaald is, niet alleen de onderliggende partij door afstand van grondgebied te laten boeten, maar ook ons land een deel zijner provinciën te ontnemen en zelfs ons koloniaal bezit niet te sparen, schijnen, al worden ze tegengesproken, toch niet zonder grond geweest te zijn. Wie op de schoonschijnende leuzen, door de Ententemachten aangeheven, dat men optrekt voor de onafhankelijkheid en zelfstandigheid der kleine natiën, te veel afgaat, en daarom meent, dat althans van dezen kant voor ons kleine volk geen gevaar te duchten valt, zou wel eens bitter bedrogen kunnen uitkomen. Van meet af is door onze scherpst ziende politici gewaarschuwd, dat bij de vredesonderhandelingen het gevaar voor ons land het grootst zou kunnen worden. Juist de kleinere volkeren worden dan zoo licht het kind van de rekening. Zal België schadeloos moeten worden gesteld voor den inval van Duitschland door een deel onzer Zuidelijke provinzien? En zal aan Japan, den stillen vennoot in het Oosten, als loon voor de hulp in dezen oorlog verleend, een stuk onzer koloniën worden gegeven? En waar voor het behoud onzer koloniën vooral op Amerika onze hoop gevestigd was, dat de uitbreiding van Japan's invloed in het Oosten ongaarne zag, kan daar op dien steun nu nog niet gerekend worden, nu de beide antagonisten zulk een innig bondgenootschap hebben gesloten, en dat op *geheime* voorwaarden, waarvan niemand iets weten mag?

Een lichtstraal is het zeker, dat in Duitschland en Oostenrijk steeds beslister bij volk en regeering de begeerte zich uitspreekt naar een vrede zonder schadeloosstelling en zonder annexatie van vreemd grondgebied. De jongste kanselierswisseling in Duitschland was niet alleen een overwinning van het parlementarisme, waardoor de volksinvloed op de Regeering versterkt werd, maar ook een overwinning van de vredespartij op het oorlogzuchtige Junkerthum, dat den oorlog wil doorzetten om Duitschland's macht te vergrooten. En nu ook Oostenrijk's regeering verklaren kwam, dat zij, trots de overwinning in Italie behaald, aan geen verovering van grondgebied denkt, maar aan een vrede door erkenning van wederzijdsche rechten vasthouden blijft, ligt daarin grond voor de hoop, dat het eindelijk, wanneer ook bij de Ententemachten deze vredesstemming de overhand krijgt, tot een overeenstemming komen zal, die geen schijnvrede, maar een werkelijken vrede aan de volkeren brengen zal. Om zulk een vrede kunnen wij Christenen alleen bidden. Een vrede, die door vernietiging van den tegenstander verkregen moet worden en met roof van anderer gebied gepaard gaat, vloekt niet alleen met ons Christelijk beginsel, maar voedt den haat onder de volkeren, in plaats van dezen te dooven, en sluit voor de toekomst de kiem in zich van een nog veel bitterder strijd.

Palestina voor de Joden?

Een der verrassendste wendingen, die deze oorlog ons brengt, is zeker wel de mogelijkheid dat Palestina aan de Joden zal worden teruggegeven.

Nu het Britsche leger, na Gaza te hebben veroverd, door het oude land der Philistijnen Palestina binnen rukt en niet ver van Jerusalem af is, schijnt het wel, dat het Heilige Land, dat eeuwen lang in de macht der Turken was, weder in het bezit van een Christelijke natie zal komen, en daarmede het oude ideaal dat eens in de Middeleeuwen de Christenvolken ten kruistocht trekken deed, zal vervuld worden. Want Engeland zal, wanneer het eens op Palestina de hand heeft gelegd, het zeker niet meer loslaten, al was het alleen maar om een nieuwe bedreiging van Egypte te voorkomen.

Maar al komt Palestina onder Engeland's protectoraat, de Engelsche regeering heeft reeds nu officieel uitgesproken, dat het doel is, het Heilige Land niet voor zich zelf te houden, maar daar een Joodschen Staat te grondvesten. Het Joodsche volk, dat eeuwen lang als balling heeft rondgezworven, zal naar zijn vaderlandschen bodem kunnen terugkeeren en daar een zelfstandig nationaal bestaan kunnen voeren. Het Zionisme zal dan zijn wensch vervuld zien.

Of daarom te verwachten is, dat heel het Joodsche volk, dat nu onder alle volkeren en natiën verspreid is, naar het heilige land hunner vaderen zal terugkeeren, is een vraag, die niet gemakkelijk te beantwoorden is. Toen na de ballingschap te Babel het Joodsche volk vrijheid kreeg naar Palestina terug te keeren, heeft slechts een klein deel van dit verlof gebruik gemaakt; het grootste deel bleef in Babel achter. En wie de Joden in onze dagen kent, zal zeker niet verwachten, dat het thans anders zal gaan. Bij enkelen zal het heilig patriotisme den doorslag geven, en ze zullen alles in den steek laten, maar bij het meerendeel zal wel blijken, dat de band aan het nieuwe vaderland sterker is dan aan het oude. Alleen daar, waar de Joden vervolgd en verdreven werden, zal een groote exodus plaats vinden.

Maar ook zoo opent zich voor de ontwikkeling van het Joodsche volk toch een geheel nieuwe toekomst, die ons Christenen met de grootste belangstelling vervult. Niet alsof we, in chiliastische droomerijen verstrikt, wanen zouden, dat deze trek naar Palestina gevolgd zal worden door een opheffen van het oordeel der verharding, dat nog over Israel ligt, en nu een algemeene bekeering dezer Joden volgen zal, met tot gevolg een wederkomst van Christus om in hun midden als Israel's Koning zijn duizendjarig rijk te grondvesten. Maar wel komen tal van vragen op, die niet alleen voor het Jodendom, maar ook voor ons van hoog belang zijn. Zal de nationale eeredienst die, omdat er geen tempel en altaar was, al die eeuwen stilstond, weer naar Moses' wet worden hersteld? Zal de moskee van Omar op den tempelberg worden afgebroken en plaats moeten maken voor een nieuwen tempel ter eere van Jehova? Zullen de Joden, uit zooveel verschillende landen herkomstig, in staat zijn metterdaad een natie te vormen? Zullen zij, die schier geheel van den handel leefden, in staat blijken weer evenals het oude Israel een landbouwend volk te worden? Zullen de voor ons Christenen heilige plaatsen in Palestina geëerbiedigd worden en in een Joodsch Jerusalem nog toegang wezen voor de bedevaartgangers uit alle volkeren? Zal, wat thans onder de Turksche heerschappij onmogelijk was, de bodem van Palestina onderzocht kunnen worden naar de schatten der oudheid, die daarin bedolven liggen, en daardoor niet alleen meer licht over tal van vraagstukken uit Israel's verleden opgaan, maar ook de waarheid der Heilige Schrift ons opnieuw worden bevestigd? We noemden slechts enkele vragen op, die terstond opkomen, wanneer men zich Palestina als een Joodsch land denkt; maar wie gevoelt niet van hoe groot gewicht deze vragen niet alleen voor de Joden, maar ook voor ons Christenen zijn?

De beteekenis van Calvijn.

Er is, — gelijk *De Standaard* terecht opmerkte — zeker reden om dankbaar te wezen voor de warme hulde, die bij gelegenheid van het gedenkfeest der Reformatie van verschillenden kant gebracht is aan Calvijn, zoowel om zie beteekenis, die hij gehad heeft voor de Reformatie in het algemeen, als bijzonder voor de Reformatie in ons vaderland.

Dat bij dit vierde eeuwfeest der Reformatie de persoon van Luther op den voorgrond stond en vooral op hem de aandacht gevestigd werd, sprak vanzelf en was niet anders dan recht. Ook wij, Calvinisten, wenschen geen oogenblik te vergeten, dat de Reformatie haar oorsprung dankt niet aan Calvijn, maar aan Luther. Het is zijn kloeke daad geweest, dat de Kerk uit haar Babylonische gevangenschap verlost heeft. En waar op die daad de nadruk viel, moest wel inzonderheid op Luther het oog worden gericht, om God te danken voor wat Hij in Luther aan heel de Protestantsche Kerk heeft geschonken. Calvijn zelf zou dit niet anders gewild hebben, die onder de Reformatoren Luther verreweg het hoogst heeft gesteld en hem een der uitnemendste dienstknechten Gods heeft genoemd.

Maar het niet zoo denkbeeldig gevaar, dat dit gedenkfeest der Reformatie gebruikt zou worden, om de beteekenis, die Calvijn voor ons land en voor de Reformatie in het algemeen gehad heeft, te verdonkeren en ons onder de suggestie te brengen van Luther's invloed en de Duitsche Theologie, is gelukkig gemeden. Volmondig werd erkend, dat de Reformatie in ons vaderland niet te danken was aan Luther, maar van meet af haar eigen weg was gegaan en vooral in haar latere ontwikkeling een beslist Calvinistisch karakter had getoond. En evenzeer werd erkend, dat we ons voor die Calvinistische afkomst niet hebben te schamen, omdat, gelijk Bakhuizen van den Brink het uitsprak, »het Calvinisme de hoogste ontwikkelingsvorm in het godsdienstig en staatkundig beginsel der zestiende eeuw was". Wie de artikelen las in het Reformatienummer van de »Stemmen des Tijds" werd dan ook getroffen door de warme lofspraak, die hier gevonden wordt op het Calvinisme. Zelfs Dr. de Visser, die de *Reformatie en de Staatkunde* behandelde, schonk aan Calvijn's politieke denkbeelden verre de voorkeur boven die van Luther, en erkende, dat ze de grondslag waren geweest van de nieuwe politieke ontwikkeling van Europa.

Zoo is er dan wel in de laatste vijftig jaren een geheele omkeer gekomen in het waardeeringsoordeel over Calvijn en het Calvinisme. Zag men vroeger in Calvijn niet anders dan den man, die het praedestinatiedogma op de spits had gedreven en Servet verbrand had, en golden de Calvinisten als de meest onverdraagzame en fanatieke secte onder de Protestanten, waarvoor men niets geen sympathie voelde en wier komst in ons goede vaderland eigenlijk als een ramp beschouwd werd, thans aloeg dit oordeel geheel om, al mag die antipathie bij enkele kleinere geesten nog nawerken. Drieërlei factor droeg daartoe, meenen we bij. Vooreerst, dat, waar vooral enghartige en bekrompen theologen niet in staat bleken de groote beteekenis van het Calvinisme voor ons vaderland te waardeeren, de liberale historieschrijvers, een Bakhuizen van den Brink, een Fruyn, een Naber dit odium van het Calvinisme hebben weggenomen en erkend hebben, dat het Calvinisme de groote macht was geweest, die ons volk uit de dwingelandij van Spanje had verlost en de gouden eeuw onzer vrijheid ons had gebracht. In de tweede plaats, dat het Calvinisme zelf onder de leiding van Groen van Prinsterer eerst en daarna van Dr. A. Kuyper uit zijn doodslaap, waarin het verzunken lag, weer opstond en een vitaliteit en levenskracht ontplooide, waardoor het bleek een rijke beteekenis ook voor het leven van onzen tijd te hebben. En in de derde plaats, dat ook in het buitenland een geheel andere waardeering van het Calvinisme zich baan brak. Engelsche en Amerikaansche schrijvers erkenden, hoeveel deze beide landen voor hun politieke en religieuse ontwikkeling aan het Calvinisme te danken hadden. Doumergue in Frankrijk teekende het levensbeeld van Calvijn haast met al te idealistische trekken. En ook in Duitschland zelf bracht men hulde aan Calvijn. We behoeven slechts de namen van een Dilthey en een Troeltsch te noemen, om van anderen te zwijgen. Zoo moge het lang geduurd hebben, voordat het Calvinisme de eereplaats kreeg, die het toekwam, maar die eereplaats wordt het thans ook ten volle geschonken. Er zijn natuurlijk altoos enkele achterlijke nakomers, die nog liefst met de trekschuit varen, en daarom van Calvijn en het Calvinisme niet anders dan met zekere minachting spreken. Maar de betere en edeler geesten ook onder ons volk, zelfs al zijn zij niet Calvinist, hebben de groote beteekenis van Calvijn en het Calvinisme zonder eenige aarzeling erkend.

Onze groote steden.

Het kerkelijk leven op onze dorpen draagt een zooveel gezelliger en intiemer karakter, dan in onze groote steden. Men kent er elkanders naam en aangezicht. Er is een hartelijke band van gemeenschap onder Gods kinderen. Men deelt in elkaars lief en leed. En wie als vreemdeling van elders komt en zich aansluiten wil, vindt deur en hart geopend en wordt in der broederen kring opgenomen.

Geheel anders is het in onze groote steden, waar de eenling in de massa verloren gaat, men vaak niet eens weet, wie zijn naaste buurman is, en jaren lang tot de gemeente behoord kan hebben, zonder met een der broeders of zusters in nadere relatie te zijn gekomen. Voor den dorpsbewoner, die uit het gezellige en warme saamleven van zijn dorpskerk naar zulk een groote stad verhuist, is die overgang dan ook verre van aangenaam, en meermalen hoorden we klachten over de koudheid en killheid, die in deze stadskerken heerschten. De tal van secten, die thans als parasieten op den stam van het kerkelijk leven woekeren, vinden dan ook juist daarin hun kracht, dat bij hen dat intieme en gezelligere leven wel wordt gevonden, dat in onze groote kerken ontbreekt.

Het was daarom een uitnemend denkbeeld, dat in Amsterdam enkele broeders het voornemen hebben opgevat om een vereeniging te stichten »Welkom in Amsterdam" geheeten, die ten doel heeft de van elders komende leden onzer Kerken met raad en daad te steunen, hen voor te lichten en een kring van vrienden te bezorgen.

Gaarne verleenen wij dan ook plaats aan de mededeeling, die het Bestuur omtrent oprichting en doel van deze vereeniging ons zendt:

Geachte Redactie.

Dinsdag 16 October j.l. werd te Amsterdam opgericht de Gereformeerde Vereeniging „Welkom in Amsterdam".

Deze Vereeniging heeft tot grondslag Gods onfeilbaar Woord, zooals dit nader is verklaard in de „Drie Formulieren van Eenigheid", als belijdenisschriften van de Geref. Kerken in Nederland.

Het doel der Vereeniging is leden eener Geref. Kerk, die, van elders komende, zich te Amsterdam meiterwoon vestigen, met raad en daad bij te staan, en alzoo mede te werken aan de uitbreiding van Gods Koninkrijk.

Zij tracht dit doel te bereiken door:

a. oudeten in kennis te brengen met kerkelijken arbeid;

b. inlichtingen te verstrekken inzake de catechisatien en het Christelijk Onderwijs;

c. jongeren den weg te wijzen naar de Gereformeerde Jongelingsvereenigingen, Meisjesbijeenkomsten, Zondagscholen, enz.;

d. leden van de Geref. Kerk te Amsterdam op te wekken, voor vreemdelingen huis en hart te openen;

e. medewerking te verleenen ten baite van vak- en politieke vereenigingen, en de Christelijke pers;

f. voorts alle wettige en geoorloofde middelen als aan de bereiking van het doel bevorderlijk kunnen zijn.

Uit vele sympathiebetuigingen is overtuigend gebleken, dat de arbeid dezer vereeniging in de hoofdstad dringend noodig is.

Wij wijzen daarton o.a. op de aanbeveling van den kerkeraad der Geref. Kerk van Amsterdam, van Ds. D. J. Karssen, Ds. C. Lindeboom, Dr. J. C. de Moor, Dr. B. Wielenga, van Amsterdam; Ds. A. van Dijken en Dr. J. G. Geelkerken, van Amsterdam-zuid, en Dr. V. Hepp, van Watergraafsmeer.

Voorts toonden leiders van verschillende vereenigingen hunne belangstelling.

Met vrijmoedigheid doet het Bestuur der Vereeniging een beroep op aller medewerking.

De lezers van dit blad, wier familieleden zich in Amsterdam bevinden en daar geen of weinig verwanten en vrienden hebben, worden uitgenoodigd zich met onze Vereeniging in verbinding te stellen. Ongetwijfeld zal het voor velen eene geruststelling zijn, te weten, dat de vertrekkende zoon, dochter e. a. in de groote hoofdstad des Rijks vrienden en vriendinnen zullen aantreffen, die voor hen het goede zoeken. Laat ons ook in deze elkander tot een zegen zijn.

In antwoord op belangstellende vragen zij nog medegedeeld, dat de contributie is vastgesteld op een minimum van f 1.20 per jaar, naar verkiezing te voldoen.

Ten einde Vereenigingen, wier grondslag een andere is dan de onze, en die toch met het doel sympathiseeren, niet de deelname aan dezen arbeid te verhinderen, is in het reglement eene bepaling opgenomen, die de gelegenheid opent voor een buitengewoon lidmaatschap.

Namens het Bestuur,
H. R. Zijlstra.
Frederik Hendrikplantsoen 64.

Amsterdam, October 1917.

Dr. H. H. K.

Leestafel.

F. J. Krop, Hervormd Predikant te Rotterdam, De oude Cévenol, door Rabaut Saint-Étienne, Rotterdam J. M. Bredee's Boekh. en Uitgevers-Mij.

Ds. Krop biedt ons in dit boekje èn zijn vertaling van een Fransch werkje, waarvan de eerste uitgave reeds in 1778 verscheen èn zijn Inleiding tot dit werkje.

De titel is niet bepaald duidelijk en wordt dit ook niet voor wie daaromtrent zijn licht tracht te ontsteken aan de Inleiding, want wel kan hij daarin op p. XXVIII lezen, dat die titel een vertaling is van Le vieux Cévenol en dat dit zooveel zeggen wil als: »de oude bewoner der Cévennen«, maar nu moet hij maar raden wie die oude Cévennees is.

Dit nu had Ds. Krop zijn lezers kunnen besparen door zoo van ondertitel als titel van het Fransche werkje: Le vieux Cévenol ou Annecdotes de la vie d'Ambroise Borely, mort a Londres, agé de cent trois ans, — een vertaling te geven. Ook den auteur zullen vele lezers wel niet zoo terstond thuis kunnen brengen. Omtrent hèm nu geeft de Inleiding wel eenig licht door te vermelden op p. XXIII, dat hij de zoon was van den beroemden »prediker der Woestijn«, Paul Rabaut, maar de lezer moet dan weten, dat deze Rabaut gestorven te Nimes in 1794, de trouwe zielzorger en onverschrokken kampvechter was van de, door de Roomsche geestelijkheid en de Fransche regeering onderdrukte en vervolgde Hugenoten in de Cévennen. En wat nu den zoon zélf betreft, geeft de Inleiding ook wel inlichting omtrent diens aandeel in den strijd voor de religie-vrijheid in Frankrijk, maar voor vele zijner lezers had dominee Krop toch lang geen overbodig werk gedaan met nog iets meer van hem te vertellen. Zoo, om iets te noemen, dat hij te Nimes, waar zijn vader predikant was, in 1743 geboren en in 1793 te Parijs op het schavot is gestorven; dat van dezen Jean Paul Rabaut de naam Saint-Étienne maar een schuilnaam was, hem te Genève, waar zijn vader hem op studie had gedaan, gegeven om hem aan de nasporingen der agenten van de Fransche regeering te onttrekken; verder, dat hij eerst als zijn vader, predikant is geweest; en eindelijk, dat hij later in de politiek ging en toen lid en in 1790 zelfs voorzitter van de Nationale Vergadering is geweest, en in het proces tegen Lodewijk XVI, onder het aanvoeren van verzachtende omstandigheden, meê het schuldig over den Koning uitsprak.

* *

Onder de vele geschriften van deezen J. P. Rabaut behoort dan ook het, naar ik reeds vertelde, in 1778 verschenen werkje, waarvan de heer Krop ons nu een vertaling biedt. Een werkje dat meermalen is uitgegeven, het laatst nog in 1886 en ook in 1826, welke editie voor deze vertaling is gebruikt. In dit werkje, door hem gepubliceerd toen hij nog predikant was, teekent Rabaut in een gefingeerde familiegeschiedenis de verdrukkingen en de vervolgingen die de Protestanten in Frankrijk te verduren hadden, sedert het Edict van Nantes in 1685 door Lodewijk XIV was herroepen.

De oude Cévennees of Annekdoten uit het leven van Ambroise Borely, gestorven te Londen, honderd drie jaar oud is, als men zoo wil, een roman, en dan een, die, bij zijn niet groote kunstwaarde, des te grooter waarde heeft gehad als tendenz-roman, doordat hij mee oorzaak is geweest, dat in de Verklaring betreffende de rechten van den mensch op 23 Augustus 1789 ook werd opgenomen, zooals Ds. Krop in zijn Inleiding vermeldt (p XXIII): „Niemand mag verontrust om zijn meeningen, zelfs niet om die welke betrekking hebben op den godsdienst, mits haar uiting de openbare orde, bij de Wet bepaald, niet verstore". De vertaler zet hier tusschen twee haakjes bij: „dat *zelfs niet* bewijst wel hoe weinig men zich aan het denkbeeld eener volkomen vrijheid kon gewennen".

En ja! zoo was het maar. Want eenige jaren later in de Revolutieperiode, werd bij de proclamatie van den „eeredienst der Rede" de vader van J. P. Rabaut, uit zijn predikambt te Nimes ontzet; en in de Citadel der stad gekerkerd, en hij zelf is in 1793, zooals Krop op p XXVII schrijft, »met droefheid in het hart over het despotisme der mannen, die toch voor „vrijheid, gelijkheid en broederschap" heetten op te komen, als slachtoffer van het Schrikbewind gevallen."

* *

Op p. XXIX van zijn Inleiding schrijft Ds. Krop, dat hij deze vertaling van Rabaut's roman biedt »met het doel om de verschillende wetten tegen de Protestanten, sinds de herroeping van het Edict van Nantes uitgevaardigd, meer algemeen bekend te maken en een duidelijke schets te geven van hetgeen elken Hugenoot kon overkomen, zoo die wetten werden gehandhaafd.« Ware nu het motief, dat hem tot dit doel bewoog, zijn lezers meer algemeen bekend te maken met een periode uit de Kerkgeschiedenis van Frankrijk, dan zou zulk een drang tot populariseering van zijn historie-kennis bij een geleerd theoloog als Ds. Krop zeker te billijken zijn. Maar wie den heer Krop ook uit zijn andere publicaties kent, heeft niet al te ongegronde redenen om te vermoeden, dat wat hem ook tot deze zijn jongste publicatie bij »het vierde eeuwfeest der Reformatie" dreef, zijn *anti papisme* is geweest.

Bij dat motief wordt echter de vertaling van en inleiding tot Le vieux Cenevol mij vrij bedenkelijk.

Bedenkelijk allereerst, wijl de historicus hier achter den fanaticus is schuil gegaan. Er zijn toch uit het verleden, men denke, om iets te noemen, aan dat van ons eigen land, ook verschillende wetten meer algemeen bekend te maken tegen de Roomschen, en er is ook een schets te geven van hetgeen elken Roomsche kon overkomen, zoo die wetten werden gehandhaafd; de onpartijdigheid, die voor den historicus onmisbaar is, eischt, waar men op het eene wijst, het andere niet te verzwijgen.

Bedenkelijk ook, wijl de heer Krop door dit